

Antické kořeny evropské kultury a historické okolnosti vzestupu křesťanství

ARTS011 Proměny křesťanské Evropy: Vize, kritika, diskuse
(PS2019)

Mgr. Aleš Chalupa, Ph.D.

Náboženství v dějinách Evropy

- Co je to náboženství?
- (Co vás napadne, když se řekne „náboženství“)

Náboženství v dějinách Evropy

- Existovalo náboženství v období antiky?
- Jako soubor způsobů jednání analogicky podobných způsobům jednání zahrnutých v dnešním konceptu náboženství?
- Jako označení pro specifický segment činností a představ odlišných od jiných oblastí lidské aktivity (od politiky, vojenství, zemědělství atd.)?

Moderní kořeny pojmu „náboženství“

- V období antiky je po dlouhou dobu „náboženství“ zakotvené a rozptýlené v mnoha sférách lidské činnosti
- Neexistence významového ekvivalentu obsahově shodného s dnešním pojmem „náboženství“
- Náboženství má v této době odlišné cíle a metody jejich dosažení

Náboženství v období antiky

- Řecko-římský polyteismus
- Ritualistické systémy (konání obětí, přinášení darů a činění slibů)
  - Ortopraktické náboženství
  - Systém výměny služeb na bázi „kontraktu“
- Dosahování cílů na tomto světě
  - Zajištění bezpečí a prosperity
  - Zvládání krizových okamžiků

Kritické zlomy ve vývoji náboženství v období antiky

- Konec 6. a počátek 5. století př. n. l.
  - Filosofie jako nový způsob poznávání světa odlišný od náboženského
  - Kritika mýtu, hledání mezí lidského poznání atd.
- Konec 4. a 3. století př. n. l.
  - Definitivní ustavení pojmu magie jako cizí a nelegitimní formy náboženství
- Od 3. století př. n. l.
  - Postupné tendence k univerzalizmu (putující bohové)
  - Postupná orientace na mimosvětské formy spásy
  - Postupná tendence k etizaci náboženství

Počátky křesťanství

- 30. léta 1. století n. l.
- Judea, provincie Římské říše

Počátky křesťanství

- 30. léta 1. století n. l.
- Judea, provincie Římské říše
- Působení a smrt Ježíše
  - Bližší okolnosti zůstávají neznámé (problém hledání historického Ježíše)
  - Nejstarší prameny jsou o více jak dvacet let mladší
    - Pavlovy listy (50. léta 1. století n. l.)
    - Evangelia v konečné redakci ještě mladší (Markovo evangelium – 70. léta 1. století)
    - Spisy křesťanských otců (od počátku 1. století n. l.)

Počátky křesťanství

- Roztříštěnost a názorová různost raně křesťanských skupin
- Ježíšovské skupiny
  - Kladou důraz na postavu Ježíše jako náboženského učitele (případně divotvůrce nebo sociálního reformátora)
  - Obvykle těsné vazby na judaismus (Petr a jeruzalémská církev, křitelské skupiny atd.)
  - Reformní hnutí v rámci judaismu
- Kristovské skupiny
  - Kladou důraz na Ježíše jako Krista (Pavlovské křesťanství)
- Gnostické skupiny
  - Dokétické pojetí Krista

Křesťané a Římané

- Zpočátku chápaní jako Židé
- Postupná diferenciacie (pro křesťany problém v podobě ztráty legitimacy)
- První sporadická pronásledování
  - Po roce 64 n. l. za vlády císaře Nerona (po požáru Říma)
  - Pliniovo vyšetřování křesťanů v Bithýnii v letech 111-113 n. l.
- Trvalé „odstřižení“ od judaismu v době po roce 130 n. l. (druhá židovská válka)

Náboženská situace v období Římské říše

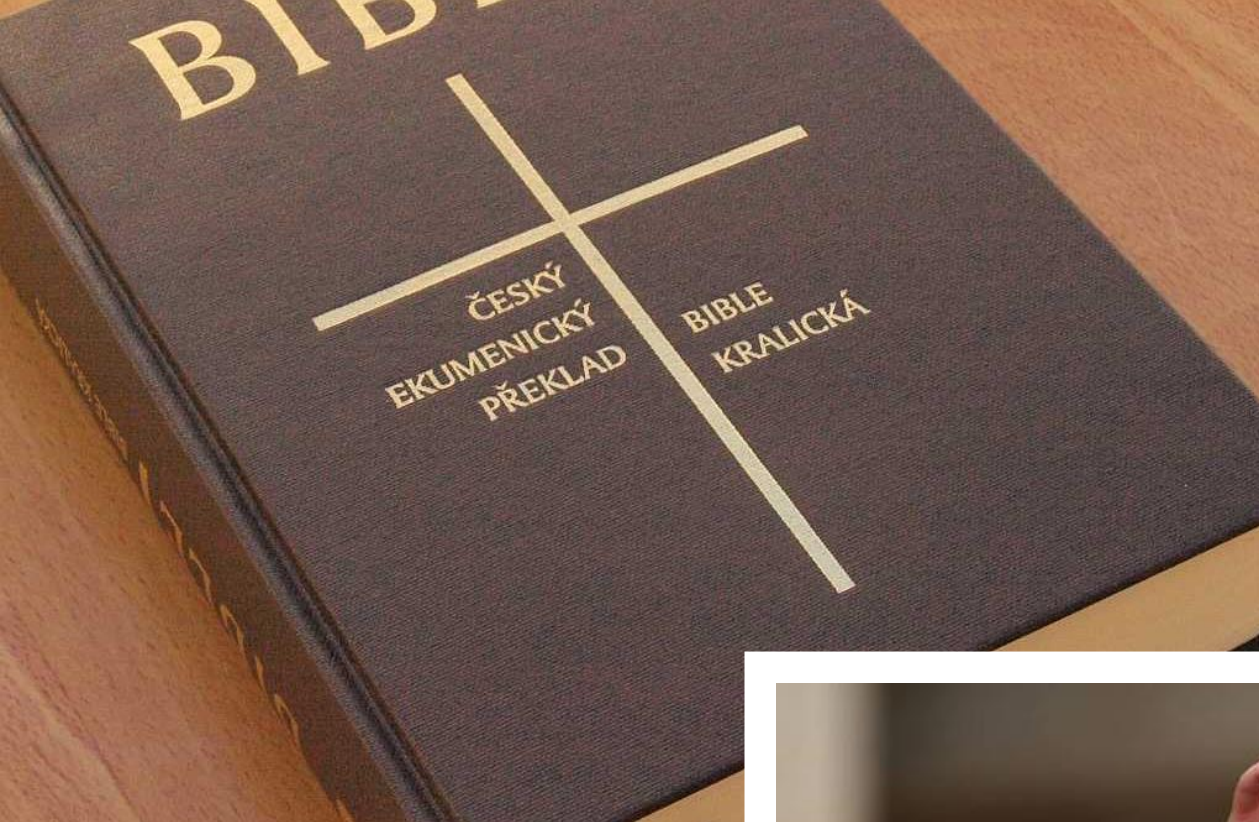
- Vysoká míra plurality („náboženský trh římského císařství“)
  - Kulty tradičních řecko-římských božstev
  - Kulty původně „orientálních božstev“
  - Římský císařský kult
  - Náboženská kolegia
  - Alternativní formy náboženské praxe (věštění, magie, léčitelství atd.)
  - Různé formy křesťanství

Čím bylo křesťanství specifické?

- Monoteismus
- Požadavek exkluzivismu
- Důraz na víru jako měřítko správného náboženského chování
- Důraz na dodržování nábožensky ukotvených etických pravidel
- Důraz na osobní odpovědnost jednotlivce
- (V některých skupinách) důraz na mimosvětskou spásu

Situace křesťanství v roce 165 n. l.

- Přetrvávající roztržitost a diverzita
- Některé prvky z dnešního pohledu pro křesťanství typické ještě nejsou ustaveny

Situace křesťanství v roce 165 n. l.

- Přetrvávající roztržitost a diverzita
- Některé prvky z dnešního pohledu typické pro křesťanství ještě nejsou ustaveny
- Proběhla emancipace od judaismu
- Z hlediska počtu členů a společenského vlivu zažívá křesťanství misijní neúspěch
  - Počet křesťanů je odhadová na několik desítek tisíc
  - Neschopnost oslovit vzdělané a aristokratické vrstvy (náboženství žen, dětí a otroků)
  - Stigma antisociální skupiny narušující *pax deorum* (mír s bohy)

A přesto...

- V roce 313 n. l. se po vydání Milánského ujednání stává křesťanství povoleným náboženstvím
  - S členskou základnou v počtu několika miliónů
  - S konsolidovanými strukturami a sítí biskupství
  - Těší se podpoře císaře Konstantina I

- V roce 380 je vydání Theodosiův dekret zakazující pohanskou bohoslužbu

Co se mezi tím stalo?

- Důležitost období cca 165-265 n. l. pro další vývoj křesťanství.
- Více příště...